

Den goda viljan i historien

Diktaren och filosofen Coleridge skrev i ett brev den 6 november 1794: "Jag har blivit tillfrågad om det bästa tänkbara sättet att förbättra samhället. Mitt svar är detta. Slaveriet är enligt mitt huvud och mitt hjärta en styggelse. Förkunnade Jesus dess avskaffande? Nej! Han förkunnade de grundsatser vilkas nödvändiga följd var avskaffandet av allt slaveri. Han beredde sinnet för mottagandet innan han gav välsignelsen. Ni frågar mig vad anhängaren av allmän jämlikhet bör göra. Jag svarar: Prata inte politik. Förkunna evangeliet!"

Med precision formas här det urgamla konservativa svaret på samhällets problem: förbättra den enskilde, ändra inte lagarna. I den fråga Coleridge närmast tänkte på, slaveriet — vars universella avskaffande en radikal grupp i England verkade för — gällde det att övertyga slavägarna om att deras värde över människor inte var för enligt med de kristliga budorden. Och slavarne: de skulle, såsom de professionellt religiösa med respektabla undantag förklarade, uppfostras i samma tro, dock med den konsekvensen att de med blicken fäst på vad som ovanefter är i ödmjuk kärlek tjänade sina herrar. Receptet verkade inte. Slavägarna ville inte frige sina slavar; något mera verksam blev förkunnelsen, stödd av de stränga lagarna, gentemot slavarne, men inte heller de böjde sig. Att lösa konflikten genom att påverka de enskildas goda vilja var omöjligt, principiellt omöjligt — ty varför skulle slavägarna ha ändrat sig, om verkliga kärleksbuden gjort slavarne undergivna och lyckliga? Lösningen kom genom det engelska parlamentets lagar och den brittiska flottans raidar kring Afrikas kuster. Det bör tilläggas att även på den kämpande, reformvänliga sidan fanns män ur kyrkan och de frireligiösa samfundet; biskop Wilberforce är ännu ett stort namn.

Självfallet bör var och en som vill förändra och förbättra söka påverka den enskildes vilja. Men att bygga på denna påverkan, det är att bygga på lösan sand. Det blir de som inte låter sig påverkas, de motspänstiga, de onda, som tar hem spelet. Den goda viljan blir, om den är för god för att använda maktmedel, en form för enskild

frälsning, men inte ett redskap för religiös, politisk och social reformation. Självla samhället kan beskrivas som en organisation genom vilken den fredsälskande majoriteten håller våldet i schack; det gäller att undgå det "allas krig mot alla" under vilket "människan blir en varg mot människan". Den kristna religion som nu sätter kärleksläran främst har blivit i tillfälle att göra detta genom segrar och maktspråk.

Den sociala frågan är slaverifrågans fortsättning i senare tid. Låt frågan lösas genom att vädja till de enskildas godhet, det var en vanlig formel ännu för några årtionden sedan. Nu vet vi hur falsk den läran var. Några årligt gripna företagare och kapitalister gjorde sitt bästa för att mildra de fattigas villkor, men som grupp vände de sig ursinnigt mot en lagstiftning som ansågs skola undergräva samhällets ekonomi. Och hur skulle en förbättring genom enskildas insatser ha varit möjlig? Om de goda och känsliga följde kärleksbudet, skulle de hårda och okänsliga ha profiterat; evangeliets omedelbara resultat var konkursen, medan rikedom väntade den onda viljans män. Och de fattiga: läs det slutande 1800-talets predikningar om hur lyckliga de borde vara över sin ställning, hur de borde känna medlidande med de rika, som var så utsatta för frestelsen att inför världens förlustelser glömma Guds rike. Dess bättre lyckades man inte bibringa de fattiga försakelsens och ödmjukhetens goda vilja.

I vår tid är andra problem i allas sinnen. Rasfrågan är dock även den väsentligen en fråga om herrar och tjänare, om en brist på likställighet som inte kan försvaras. Något kan säkerligen vinnas genom att enskilda människor blir hyggliga, om denna hygglighet inträder på den rätta sidan — att vita sydafrikaner blir tolerantare är bra, att svarta sydafrikaner bringas att fördrå intoleransen är illa. Men det väsentliga är och måste vara kollektiva ingripanden, statliga reformer. Då USA:s högsta domstol utdömer segregationen är detta värdefullare än allt löst och oförbindligt tal om vänlighet och tolerans i amerikanska klubbar. Det viktiga och ohyggliga i Sydafrika är de ständigt strängare och mera detaljerade raslagarna; plikten att bekämpa dem mildras inte av personlig välvilja mot enstaka infödda. Att här vädja till

den goda viljan enbart är att ge ett handtag åt förtryckarna — den onda viljan betvingar man inte med så mjuka grepp.

Frågan framför alla andra, kommunistdiktaturernas hot mot de fria folken, leder också tillbaka till slaverifrågan — vad som föreligger är statsslaveri i de tyrannstyrd länderna och fara för demokratierna att inlemmas i samma system. De som förbereder expansionen växlar mellan våldsamma hotelser och lika våldsamma uttryck för de bästa avsikter: var inte rädda, rusta ned, försök er inte på styrkans politik, då blir vi farliga. Målet för den fria världen är att uppehålla freden, men också att bevara livet, vårt liv. Tror man att de ryska

statsledarna betvingas med kärlek och förtröstan? Nej, om någonsin borde det i detta fall vara tydligt att den goda viljan måste omge sig med maktmedel, att atomvapnen — och inte vänliga ord — är det verksamma skyddet för fred och frihet. Att bygga blott på den goda viljan är och förblir att fly från saken, att söka gott samvete utan ansvar. Det är den hållning som för tjugi år sedan beredde vägen för Hitlers triumfer.

Den goda viljan — i själva ordet ligger att den bör vara drivkraften för vårt handlande. Men att tro att alla bestäms av den eller att exemplet är nog att mana fram den, är att kapitulera för ondskan.